

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XI. évfolyam 129. szám
2007. november

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Az örmény liturgia megemlékezéseiből

**„ ... Mert Vele együtt illet Téged, mindenható Atya,
életetadó és szabadító Szentlelkeddel együtt a dicsőség,
hatalom és tisztelet, most és örökkön örökké. Amen.”**

A Szentháromság személyeit nem lehet – emberi módon – szétválasztani. Együtt munkálkodnak. Igaz, emberi korlátaink szavainkat-kifejezéseinket is befolyásolják, s beszédünkben a Szentléleknek tulajdonítjuk az élet megadását és szabadításunkat az üdvösség útjára.

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Magyarörmény Aradi Vértanúk emlékezete

Az 1848-49-es szabadságharc hőseire és az Aradi Vértanúkra, köztük magyar-örmény hősökre emlékeztek 2007. október 3-án Budapesten, a *Főpolgármesteri Hivatal* dísztermében. A *Fővárosi Örmény Önkormányzat* és az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* által szervezett, ám a Bp. Főváros Budavári, II. kerületi, Terézvárosi, Ferencvárosi, XI., XII., XIII., XIV. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok támogatásával a már hagyományossá vált megemlékezésre került sor.

Dr. Kedves Gyula hadtörténész, alezredes, a *Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézetének* igazgató helyettese ünnepi beszédében külön méltatta a két örmény származású aradi vértanú életútját. Tragikus sorsuk – Mementóként – álljon itt röviden. *Székárosi Lázár Vilmos* (Nagybecskerek, 1817. október 24. – Arad, 1849. október 6.) honvéd ezredes, az aradi vértanúk egyike. Örmény származású magyar nemesi családban született. Katonai szolgálatát 1834-ben kezdte a 34. gyalogezredben. Ferdinánd császár 1. huszárezredében hadnagyi kinevezést nyert, de 1844-ben elhagyta a katonai pályát, és feleségével, báró *Reviczky Máriával* visszavonult zempléni birtokára gazdálkodni. 1847-től a vasúttársaság főpénztárnoka volt. Az 1848-as események hatására belépett a magyar seregbe. Október 19-én a győri 39. honvédszászlóaljban főhadnagyi rangot kapott, november 13-ától az első utászszászlóalj századosa lett. Részt vett az utászkar szervezésében, majd 1849 januárjában *Perczel Mór* hadtestében teljesített szolgálatot. Február 1-jétől, őrnagyi rangban *Répásy Mihály* tábornok segédtisztje. Tábornoka képviselőként jelen volt az április 3-i tiszafüredi

Dr. Issekutz Sarolta megnyitja az ünnepi estét

gyűlésen, ahol *Görgey* kikényszerítette *Dembinski* lemondását. Noha csak ezredesi rangot viselt, mint önálló hadtestvezénylőt a szabadságharc tábornokaival együtt állították az aradi hadbírótság elé. Mivel a császári csapatok előtt tette le a fegyvert, „kegyelemből” golyó általi halálra ítélték. Az így kivégzettek közül ő volt az első a sorban.

Eleméri és ittebei *Kiss Ernő* (Temesvár, 1799. június 13. – Arad, 1849. ok-

Dr. Kedves Gyula hadtörténész

tóber 6.) honvéd altábornagy, az aradi vértanúk egyike. Gazdag, örmény eredetű családban született. Katonai pályafutását a bécsi *Theresianum* elvégzése után, 1818-ban a császári hadsereg egy dzsídásezredében kezdte. 1845-ben a 2. (Hannover) huszárezred parancsnoka. A későbbi aradi vértanúk közül parancsnoksága alatt szolgált *Nagysándor József* és *Vécsey Károly* is. 1848 tavaszán ezredével *Nagykikindán* állomásozott, így a kezdetektől részt vett a szerb felkelők elleni harcokban. Az ő nevéhez fűződik az első jelentős délvidéki győzelem, a perlaszi szerb tábor bevétele szeptember 2-án. December 12-én – ismét elsőként – honvéd altábornaggyá nevezték ki, de az 1849. január 2-i pancsovai ütközet után a tisztikar követelésére lemondott és január 9-én átadta a hadtest parancsnokságát *Damjanich János*nak. „Kárpótlásul” Debrecenben az adminisztratív feladatokat ellátó *Országos Főhadparancsnokság* vezetőjévé nevezték ki. Március 9-én megkapta a *Ma-*

gyar Katonai Érdemrend II. osztályát. A szabadságharc végéig több alkalommal is helyettesítette a hadügyminisztert. A világosi fegyverletétellel került cári, majd császári fogságba. Kiss Ernő halálos ítéletét kötél általi halálról golyó általi halálra módosították, mert császári csapatok ellen harcoló csapatokat nem vezényelt. (Schweidel József is ezzel az indoklással kapott „kegyelmet”). Az első lövés a vállába hatolt, ekkor saját maga vezényelt újra tüzet a tanácstalan kivégzőosztagnak. Ezután a halálos ítéletet közvetlen közlőről hajtották rajta végre. A golyó által kivégzettek négyes csoportjában ő volt a harmadik. Az általa épített eleméri katolikus templomban nyugalomra örök álmát.

dr. Ashot Alexanjan, az örmény nagykövet helyettese átadja dr. Ashot Hovakimjan nagykövet, fővédnök üdvözlését. Tolmács Mály Katalin

Dr. Issekutz Sarolta, az EÖGYKE elnöke kiemelte: – Immár hagyományvá vált, hogy az Aradi Vértanúk emléknapja kiemelkedő ünnepi eseménye az örménységnek. Az elnökasszony

szólt arról, hogy idén Elemérben teszi le a tisztelet virágait Kiss Ernő, és Lázár Vilmos hősiek vértanúsága előtt. (Beszámolója olvasható az 5-7. oldalon.) Az ünnepség résztvevőit köszöntötte *Dr. Ashot Alexanian*, az *Örmény Köztársaság Nagykövetségének* tanácsosa.

Az ünnepi esemény záró epizódjaként *Bánffy György* Kossuth díjas színművész előadása következett, az Aradi vértanúk, valamint gróf *Széchenyi István Naplójából*. Álljon itt – „a legnagyobb magyar” néhány fennkölt, ma is irányt mutató gondolata:

„Magyarország vagy inkább a magyar faj most van fordulóponton. Vagy ragyogva élni fog, vagy bukik örökre.” (Pozsony, 1848. március 19-én)

Az emlékezés virágai

Bánffy György pódiumműsora

„Becsületesen rajta maradok a bárkán, melyen a magyar vagy elsüllyedni fog, vagy a boldogság(?) és a nemzeti kibontakozás(!) révébe behajózni! Enyéimet, néptörzsemet, végezetül önmagamat kezeidbe teszem le, ó, Istenem.” (Pozsony, március 19-én)

„Úgy állnak a dolgok, hogy az embernek vagy önmagáról vagy másokról kell lemondania. Akasztani vagy felakasztani! Kínos alternatíva.” (1948. március 24-én)

„Hol van itt nálunk Magyarországon 'támpont'? A hegyeinkben? Nem! A kőfalainkon belül és házainkban? Nem! Erkölcsünkben, erényeinkben etc.? Ó, nem! Egészen le kell peregni a dolgoknak! Isten csodája hozhat menekvést egyedül!” (1948. március 25-én)

„Iszonyú! Semmi sem vigasztal, csak az, hogy egész politikai pályafutásom alatt semmi egyéb nem hatott rám, mint a tiszta honszeretet...” (1848. augusztus 15-én)

(Frigyesy)

Dr. Ashot Alexanjan tiszteletadása
a Vértanúk kopjafája előtt

Az emlékező közönség

Az aradi vértanúk nyomában

Nagybecskerek, Elemér, Újvidék

Mélyen hiszem: nincsenek véletlenek, minden elrendeltetett.

Úgy kezdődött, hogy néhány éve Kiss János kaliforniai magyarörménytől elektromos levelet kaptam, amelyben Kiss Ernő vértanú családfája után érdeklődött, mint családtag. A levelezés során megtaláltuk a közös gyökereket és tovább kerestük a rokoni szálakat. Így jutottunk arra az elhatározásra, hogy 2007. október 6-án találkozunk valamennyien Szerbiában, Nagybecskereken és Eleméren, a vértanúk emlékünnepségén.

Október 5-én érkeztünk Nagybecskerekre Budapestről, Kaliforniából és Nagyváradról, ahol Kiss Nándor református lelkipásztor volt az összekötő kapocs. Önzetlen segítségével még aznap este részt vehettünk a Nepomuki Szent János tiszteletére felszentelt katolikus templomban Lázár Vilmos honvédezeredes emléktáblájánál, az aradi vértanúk emlékére rendezett ünnepi esten, hangversenyen és koszorúzáson. Az EÖGYKE is elhelyezte árvalányhajas fűzfakoszorúját a város szülőtte emléktáblájánál. A 90 ezer lakosú – ebből

kb. 10 % magyar ajkú – Nagybecskerek nagyon szép óvárossal rendelkezik, melyen még látszik a hajdani gazdagság, pezsgő kulturális élet. A Bega két partján épült város impozáns látványa: a felújított városháza, a városi színház, mely eredetileg kaszinó volt, majd az örmény Gyertyánffy család magánszínháza, a Vajdaság legrégebb kőszínháza, ma magyar és szerb társulattal, régi serfőző gyára, palotái mind erre utalnak.

Október 6-án a kb. 12 km-re fekvő Eleméren, a valamikori Kiss birtokon gyászmisével és koszorúzással folytatód-

dott a rendezvénysorozat, amelyen *Magyarországról* és *Szerbiából* nagyszámú protokoll küldöttség vett részt, úgy a katonai, mint a civil életből. A kastélyt sajnos már lebontották. A Kiss Ernő által építtetett, zsúfolásig megtelt római katolikus templomban nagy papi segédlettel tartott gyászmisét *Tietze Jenő* pápai prelátus, általános helynök. Ezt követően az EÖGYKE elnöke előadását hallgatta meg az ünneplő közönség az erdélyi örményekről, a Lázár és Kiss család erzsébetvárosi örmény gyökereiről, valamint a családi kötődéséről. Ezt követően *Kiss János* philadelphiai rokon beszélt meghatódva arról, hogy a családi legendárium élettel telt meg Eleméren, az ősi fészkekben, ahol szembeülhetett a gyermekkorában hallottak

dr. Issekutz Sarolta ünnepi beszéde a templomban

édesanyja *Bogdánovits Anna*, valamint a 7 éves *Ernesztin* kislánya neve is olvasható. Körben a falakon Róza lánya és a további rokonok sírtáblái olvashatók. Hosszú, véget nem érő sorban koszorúztak a megemlékezők.

Az ünnepségsorozat során ismerhettük meg Kiss Ernő vértanú ikerlányai közül *Kiss Róza* leányának (férjezett *Bobor Györgyné*) mai leszármazottait: *Kotucs Pétert* és feleségét *Mirát*, valamint gyermekeiket, *Martint* és *Biljanát* Újvidékről. Nagy szeretettel fogadtak szép lakásukban, és megmutatták a Kiss Ernő vértanú után maradt relikviákat. *Kotucs Péterrel* még magyarul tudunk beszélni, de már írni-olvasni nem tud. Felesége és gyermekei már szerb anyanyelvűek, így a társalgást angolul folytattuk. Megrendítő volt halani, a család mekkora tragédiaként élte meg a vértanú kivégzését, amiről nem is szabadott beszélni, különösen az im-

Egyházi méltóságokkal (balról Kiss János, jobbról dr. Issekutz Sarolta)

valódiságával. Dédelgetett álma volt, hogy egyszer az életben ellátogathasson ide, a dicsőséges ősi fészkebe. A koszorúzás a templom alatti kriptában történt, ahol Kiss Ernő márványtabláján nagyanyja, *Kiss Izsákné Issekutz Mária*,

*Kiss Nándor református lelkész
ünnepi beszédet mond*

périumváltozás után. Ezért nem vehettek részt semmilyen emlékünepségen. Megrendítő volt megérinteni Kiss Ernő hagyatéki tárgyait: bútorokat, festményeket, porcelánokat, ezüstöket, okiratokat, megpróbálni olvasni nagyapjának erdélyi örmény nyelven írott dokumentumait. Megrendítő volt látni egy korabeli festményről készült fotón – melyet egy eleméri szerb asszonytól ajándékba kapott könyvecskében láthattam – Elemér és Ittebe szerzőjének, *Kiss Izsák* kereskedőnek és feleségének, *Issekutz Máriának* az 1700-as évek második felében készült arcképét, viseletét.

Emlékező közönség a templomban

Másnap folytattuk a gyökérkutatást és felkerestük Nagybecskereken az ikerleányok közül *Kiss Augusztá* (Szamosújvárnémeti Dániel Jánosné) leszármazottait, a két *Daniel Pált*, az id. és ifjabb Danielt. A mai napig magyarságukat megtartó *Danielek=Dánielek* ugyancsak őrzik eredetük dokumentumait. Családfa, fotók, egyéb dokumentumok bizonyítják erdélyi örmény származásukat. Érdekes azonban, hogy az 1900-ban bekövetkező halálukig együtt élő Kiss Róza és Augusztá leszármazottai már nem ismerik egymást. Ez a találkozásunk azonban újra egyesíti a szétszakadt családokat, megígérték, hogy felveszik egymással a kapcsolatot és kiegészítik az eltelt hosszú idő dokumentumaival, történéseivel saját családi archívumukat. A hős vértanútól való leszármazás kötelezi a jelen korban élőket, hogy megőrizzék és továbbadják gyermekeiknek e származástudatot. Az örmény gyökerű Kiss Ernő a magyar haza, a szabadság iránti szeretete és vértanúsága ugyanis soha el nem évül és független bármilyen politikai változástól.

Hazaérkezésünk óta intenzív levelezéssel folytatjuk e nagy családi kötelék bogozgatását és készülünk a következő találkozásokra. Régi vágyam valósult meg. Feltárni a *Kiss-Dániel-Issekutz* család közel 200 évét, elmerülni a múltban és erőt meríteni a gyökerekből a jelen és a jövő építéséhez. Mélyen hiszem: nincsenek véletlenek, minden elrendeltetett.

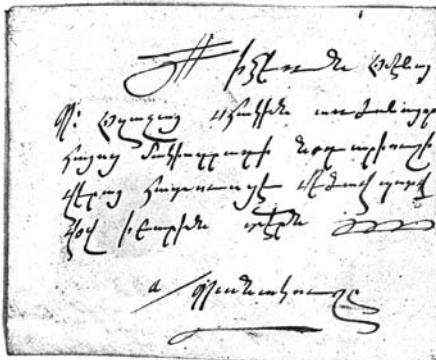
Dr. Issekutz Sarolta

Újvidéken a Kotucs családnál

Kiss Izsák hagyatékából

Kiss Izsák erdélyi örmény kézírata (1779)

Elemér, katolikus templom

Kiss Ernő
márvány
síremléke (balra)

Kiss Izsákné
Issekutz Mária,
Kiss Ernő
nagyanyja
(XVIII. századi
festményről)
(jobbra)

Boborné Kiss Róza
márvány
síremléke

Kiss Róza

Kiss Ernő

Kiss Augustza

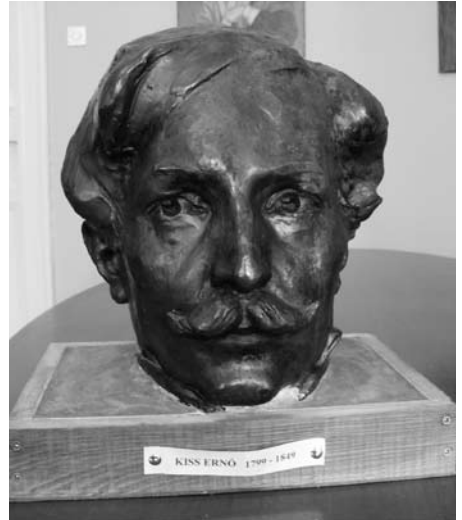
*Gyászmise (balra),
Kiss János (Philadelphia), Kiss Ernő
aradi vértanú rokona (fent)*

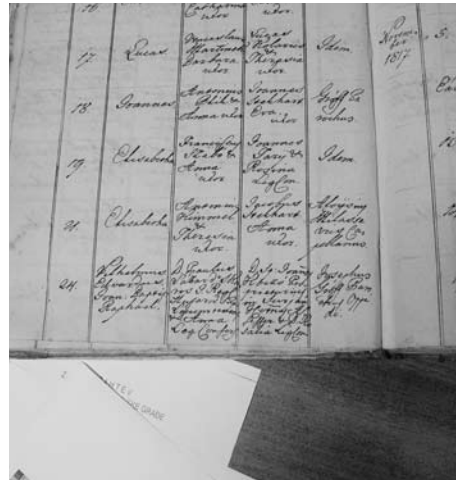
*Koszorúzásra várva (balra),
a kriptában
az emlékezés koszorúi (fent)*

A beolvasztott Kiss Ernő szobor, mely Nagybecskerek főterén állt

A megtalált Kiss Ernő szobor feje (fent)

Lázár Vilmos keresztelésének bejegyzése a Római Katolikus anyakönyvben (legelső bejegyzés)

Lázár Vilmos emléktábla a katolikus templomban (balra)

Podhorányi Zsolt

Akik őseik földjén maradtak

1. rész

Óléc (Stari Lec), Daniel kastélyok

Merre élnek régi famíliák tagjai, akiknek a múlt oly közvetlen ismerős, mint nekünk a virágáruslány a sarkon, akiknek nagypapa üvegszipkája oly fedhetetlen kincs, amelyet utolsónak csap a zálogházba a szűkülő zsebű utód? Mindenben kételkedő korunk lassan azt sem igen hiszi el, hogy léteznek ilyenek az egyre laposabb földkerekségen. Pedig nem is olyan messze – hajdanán Magyarországhoz tartozott a vidék –, *Becskeréken* a *Danielék* még azt is tudják, mi számított az ükapa kedvenc füstölnivalójának, mi lett légyen kedvenc szokása a megannyi Pálnak, hisz emberemlékezet óta Pálnak neveztetett minden Daniel, aki a családban elsőszülöttként látta meg a sápadt napvilágot.

Becskereki vendéglátóim, *XI. és XII. Pál* számára a múlt nem ért véget a besüpedt hantú temetőben, az összeragadt lapokból álló albumban és a zárt pillájú emlékkönyvekben. Önmeghatározásuk, önbecsülésük kezdetét jelentik a századok, amelyekhez tartoztak.

Az utolsó Daniel Pál

Daniel XII. Pál¹ mindkét gyermeke lány és ha igaz borúlátó jóvendölésük,

Daniel Pálok dicsőséges tündöklése vele véget ér – hisz több gyereket már nem akar feleségével vállalni.

Ma nap mint nap százszámra szeli autójával a kilométereket, hogy *Belgrádban* családjának tisztességes megélhetésről gondoskodjon. Hányatott ifjúsága, a háború, helykeresése ma a gyerekek életében mutatkozó korkülönbségben fejeződik ki. Minek nevelt volna utódokat, meséli nekem, a háborús időkben, a háborús időknek. Sok mindent megpróbált életében: dolgozott az anyaországban és *Kanadában*, szabadságát töltve is a megélhetés lehetőségeit szimatolta.

Becskereki ifjúsága azonban kitörölhetetlen nyomot hagyott benne. Talán ezért, talán másért állapotodott meg családjá ősi földjén. Mint az angolparkokban kivágott növények makacsul kihajtó sar-

jadékai – nem lehet elpusztítani. Vállalkozásából él, akár a régiek – „*kiütközött bennem a Danielek vére*” – mondogatja sokat sejtetően mosolyogva.

Váratlanul egy kopott fémhengert halász elő a ház mélyéről. „*A hatvanas években találta egy férfi a szeméttelen. Talán az elégetéstől mentette meg*” - mond-

ja, ahogy áhítatosan tapogatja a régi tárgyat. Elvitte *Dessewffy Alice* néni körúti lakásába, éppen abba a házba, ahol a Daniel család is rendelkezett egy hajlékkal. Mintha egy titkos családi *Rembrandt*ot csomagolna ki – a fémtartó a familia egykori díszesen rajzolt családfáját őrzi. Vajon ki rajzolta? A vendég csak ámul a sok kincsen és a megannyi

Az oléci kastély ma

napvilágra került emléken, csodálkozását pedig alig bírja szavak paravánja mögé rejteni, hogy a családi múlt ily élő valóság itt Becskereken, *Dél-Szerbia* felé félúton, ahol egyre elfeledettebb a hangsor, amelynek magyar létige az állítmánya.

Itt az *aradi* várbörtön egykori lakója, *Daniel VII. Pál* vonásai éppoly

élesen rajzolódnak ki a régiségből, mint a nagyapa szúrós szemöldöke. Korunk jószerivel még ükapáink nevére sem emlékszik, nem tudjuk, hol születtek és merre kanyargott sorsuk, csak génjeiket hordozzuk magunkban öntudatlanul.

A Daniel famíliánál a családi történelem, a személyes sors nem a születéssel kezdődik egy neonfényben derengő szülőszobában és egy elvágott köldökzsinór homályos emlékében – sokkal korábban. Keressük a megfelelő kifejezést, amely a múlthoz való kötődésüket leginkább leírja... Mondjuk szenvedélynek, hobbinak, öngizolásnak – valahogy kevésnek érezzük a kifejezéseket.

Kötődésük a szülőföldre generációk sokaságát tartotta a *Délvidéken*, mégis, ahogy a legifjabb *Daniel Pál* fogalmaz, mindenki három nyelven beszél a családban, hiszen sohasem lehet tudni, hogy a Délvidéken, az anyaországban vagy Kanadában fejezik be életüket. Esetleg *Dél-Amerikában*, hiszen egyes Daniel leszármazottakat egész az őser-

dők kontinenséig űzött a történelmi tapasztalat.

A messzi földrészre szédült *Daniel László* második felesége például már *chilei* nő volt, tőle három gyerek született, egyiküket éppenséggel *Daniel Pedronak* nevezik a távoli *Amerikában*. A testvérek egyike Chilében repülőgép-pilótának állt, és nevezetes hőstett fűződik nevéhez: egy meghibásodott, utasokkal zsúfolt repülőgéppel egyensúlyozott a *santiagói* autósztárdán, meghozzá úgy, hogy mindeközben egyetlen utasnak sem görbült meg egyetlen haja szála sem.

Az óléci Krisztus – meg a többiek

A Daniel család hajdanán a *Bánság* módos köznemesi famíliájának számított, családfák gyengécske ágain hajladozó távoli rokonságuk, *Daniel Ernő*, *nagyági* birtokos a *Bánffy*-kormány kereskedelmi minisztere egészen a báróságig emelkedett.

VII. Dániel Páltól (bal szélén) a XII. Dániel Pálig (jobb szélén) a család története olvasható a *Füzetek* szeptemberi, októberi számaiban

Építéstörténet

A Magyarország vármegyei és városai című legendás monográfia-sorozat Torontál vármegye fejezete szerint Óléc eredeti neve Baráczháza volt, mert **Barácz Lajos** telepítette 1830-ban. Nevét 1889-ben változtatta Óléczre, amikor **Daniel Pál** megvette. 1907-ben a községhez csatolták Ólécz önálló pusztát, melynek nagyobbik része a Botka

családé volt 1835-től, másik része pedig a Jagodics famíliáé 1889 óta.

Az egyik kastélyt a községben **Daniel Pál** építette 1890-ben, a másikat a falun kívül **Botka Béla** emelte 1904-ben. A harmadik úri lakot **Daniel János** birtokolta, ez 1894-ben épült, és később **Csávossy Béláé** lett. A negyedik kastély régebben a falun kívül állt, korábban ez is a **Daniel** família birtoka volt, később lett **Jagodics Bogumilé**.

A széles **Jugoszláviában** tüdőkörházként szolgáló becskerekai kastélyt is

ő építette egykor. Manapság senki nem tudja, kinek a tulajdonába is tartozik ez a pusztuló emléke a múltnak.

A **Daniel** család alapította meg az óléczi uradalmat, emelt kastélyokat a faluban, és a közeli **Kanakon**. A rokonság nem kis büszkeséggel emlegeti, hogy egyszerre legalábbis három aradi vértanúhoz fűzi őket a rokonság köteléke. A mártír **Kiss Ernő**, eleméri birtokos ikerlányai közül **Augustát** **Daniel János** vette feleségül, a

ma is kiváló egészségnek örvendő **id. Daniel XI. Pál** nagymamája **Dessewffy Arisztid** unokahúga, a nagybecskerekai **Lázár Vilmos** vértanú hűgát is egy **Daniel Pál** kísérte oltárhoz, ráadásul a családot szoros kötelék fűzte **gróf Vécsey Károly** aradi vértanúhoz is.

Mindez aligha véletlen, hiszen a **Lázár**, a **Kiss** és **Daniel** család is örmény származású,

és hajdanán az erdélyi **Szamosújvár** és **Erzsébetváros** vidékén éltek, meghozzá meglehetősen nagy lábon – kereskedőként ugyanis alaposan meg is gazdagodtak.

A **Bánságban Daniel VII. Pál** alapozta meg a családi javadalom alapjait. Az óléczi gazdaság felvirágzását mégis a fiának köszönheti. A családi legendárium egyre színesedő betűje szerint az első **Daniel**-kastély 1895-ben épült itt, a kisebb meg 1898-ban. Mindkettőt **Daniel VII. Pál** és fia építette.

Daniel VII. Pál a negyvennyolcas szabadságharc után az aradi várbörtön lakója lett, mindennapjait szálkás betűkkel rótt naplójegyzetekkel hagyta az utókorra. A feledékeny jövendő persze elfeledkezett róla, a pergő régi lapok mégis felbecsülhetetlen feljegyzései a hajdani történetnek. A tinta lassan eggyé olvad a pergamensárga papírral – feledve egy hajdani börtönlakó reménykedésének, bánatának szavakba foglalt emlékeit.

Nevezetes alakja a családi históriának VIII. Pál is, akit csak óléci Krisztusnak emlegettek hajdanán a faluban.

Még hozzá általában a dícséret hangján, ugyanis az ő gazdálkodása idején lendült fel arrafelé a mezőgazdaság. Magas termettel, vörös szakállal és hajzattal áldotta-verte meg az Isten. Mindössze hat gimnáziumot tudott felmutatni, semmiféle előkelő külhoni gazdasági iskolát nem boldogított, szaporán csapolva a szülői apanázst. Mégis az ő idejében virágzott fel a vidék.

(Folytatjuk)

(Várak, kastélyok, templomok: történelmi és örökségturisztikai folyóirat, 2006. (2. évf.) 6. sz. 32-35. old.)

Járjunk nyitott szemmel!

„Magyarország Védasszonya könyörögj érettünk! Ezen szobrot emeltette Méltóságos Erzsébetvárosi Dr. Issekutz Gyula kúriai bíró özvegye, szül: Szabó Lucza, Kiskunfélegyháza 1929. április 15-én”
Az emléktábla Pálosszentkúton található, a Pálosok templomában. Sajnos a szobor már eltűnt.

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség hírei

Felhívom híveink figyelmét, hogy november 4-én *Fülöp Ákos* atya szentmisét mutatott be az *Orlay* utcai templomunkban, majd ettől kezdve kéthetente *szentmise* (november 18., december 2.) és a köztes hetekben (november 11. és 25.) *bibliaóra* váltja egymást. Úgy a szentmise, mint a bibliaóra du. 16.30 órakor kezdődik.

Fülöp Ákos atya

Zsigmond Benedek

Örmény rítus és örmény mise

2. rész

Most nincsen lehetőségünk arra, hogy az örmény mise részleteiben: felépítésében és szövegeiben elmerüljünk. Ehelyett az örmény liturgiából egyetlen imádságot veszünk elő, hogy azon keresztül mutassuk be az örmény mise lelkiségét. Ez az ima nem más, mint az ún. öltözködési himnusz, a *Khorhurt khorin*, amely eredetileg a pap öltözködésekor hangzott el, ma pedig valamennyi örmény mise ezzel kezdődik.

Az öltözködési himnusz

Ennek az éneknek szimbolikus jelentősége is van: sokak szerint az örmény identitás hordozója. A *Khorhurt khorin* ének elhangzása köti ma leginkább össze az örményeket.

Az ének ezekkel a szavakkal kezdődik: „*Mélységes Misztérium, felfoghatatlan, kezdettelen*”. Ez rögtön megadja az alaphangot a misének. Nem úgy kezdődik a liturgia, hogy „*Boldog mosoly az arcomon / Egy pillanatról álmodom...*” Nem valami felszínes, kellemes érzés az, amely eltölt, hanem most egy misztérium kezdődik, mégpedig a legmélyebb. Az első szó az örményben a *Khorhurt*, vagyis a Misztérium. Nem véletlen, hogy az örmény liturgia legelejére került ez a szó. Tudjuk, hogy ezt a fogalmat az örmények a szírektől vették át, ők *rózónak*, vagyis szintén misztériumnak nevezik a misét. Azt a könyvet, amely a mise állandó részei, vagyis a mise rendjét tartalmazza, az örmények így nevezik: *Khorhörtadedr*, vagyis a Misztérium könyve, szintén szír mintára.

A *khorin*, azaz „*mélységes*” szó után következik az *anhasz* szó, amely egyszerre jelenti, hogy „*elérhetetlen*”, illetve „*felfoghatatlan*”. Most tehát egy olyan dolog következik, amelyet az emberi ész el nem érhet, fel nem foghat. A sort az *anöszgizpn*, vagyis a „*kezdettelen*” szó zárja, amely Isten végtelen nagyságára utal. A *Khorhurt*, a Misztérium ugyanis vonatkozik a misére és annak szerzőjére: arra, aki a Misztérium, vagyis a mise során belénk költözik, azaz Jézus Krisztusra.

A „*Misztérium*” szó és ennek az öltözködési éneknek az első sora, rögtön a mise elején — közgazdasági eredetű szóval élve — „*pozícionálja*” a szertartást. Olyan „*árut*” árulunk, amelyről rögtön az elején megmondjuk, hogy elérhetetlen. Nem alacsonyítható le, hanem nekünk kell hozzá felemelkednünk. Teljesen világos, hogy nem a szentet visszük ki a profán világba, hanem éppen ellenkezőleg: a hívők kerülnek be azonnal egy szakrális milióbe, amely azután a legnagyobb titokhoz vezeti el őket.

Ez a Misztérium tehát maga a teremtő Isten, aki eljött közénk, és a szentáldozásban egyesülünk vele. Az öltözködési himnusz első versszakai a megszólítás bővítményei: Istenünk, aki ezt és ezt titted. Az első két versszak a teremtésről szól: az első versszak a láthatatlan világ, a második a látható világ teremtéséről. Ez utóbiba Isten belehelyezte az embert, akit saját képére alkotott. A harmadik versszak Jézus megváltó művének jelentőségét festi le költői képekkel. A negyedik versszak pedig a Szentlélek eljövételét idézi fel.

Már a harmadik versszakban megjelenik a ruha motívuma. A negyedikről a

hetedik versszakig a pap által felöltendő ruhadarabokat veszi végig, azoknak szimbolikáját fejti ki.

A nyolcadik versszakra a pap felöltözött, elvégezte az egyes ruhadarabokhoz kötődő imádságokat, és így lélekben készen áll arra, hogy a szent Misztériumnak kiszolgáltatója legyen.

Az öltözködési himnuszhoz egy kísérfőének kapcsolódik, amely egy fohászt fogalmaz meg az Egyház és az egyes hívek épségben való megőrzéséért. Mi is ezzel a fohással zárjuk előadásunkat: adja Isten, hogy Egyházunk és örmény katolikus közösségünk épségben megmaradjon!

ÖRMÉNY SZENT LITURGIA

Öltözködési himnusz

Taroni Khacsatur, XII. sz.

„Khorhurt khorin”

Mélységes Misztérium, felfoghatatlan, kezdetlen,
ki feldíszítetted mennyei országot
az elérhetetlen Fény nászszobájában,
nagyszerű dicsőséggel övezvén a tüzes seregeket:

Elmondhatatlanul csodás hatalommal
alkottad Ádámot úri képedre,
és tisztes dicsőségbe öltöztetted őt
Éden kertjében, az örömök helyén:

A te szent Egyszülötted szenvedései által
megújultak minden teremtmények,
és az ember ismét halhatatlanná lett
letéphetetlen ruhával ékesítve:

Esőhözó, tűzárasztó Kehely,
aki kiömlöttél az apostolokra a szent vacsorateremben,
öntsd reánk is, Szentlélekúrsten,
e köntös által a te bölcsességedet.

A te házadhoz illik a szentség,
 aki felöltötted ékességedet,
 a dicsőség szentségével övezted fel magad:
 most övezd derekunkat igazsággal.

Aki teremtő karjaidat
 kitártad a csillagok felé,
 szilárdítsd meg karjainkat hatalommal,
 hogy kezeink felemelésével hozzád fordulhassunk.

A fejünket körülfonó koronával
 vedd körül elménket,
 és érzéseinket a kereszttel díszített ároni stólával,
 amely aranyszállal fűzve ékesíti az oltárt.

Minden seregeknek
 Ura, Istene és Feje,
 szereteted köntösével felöltöztetted bennünket,
 hogy szent misztériumodnak szolgálói lehessünk.

KÍSÉRŐÉNEK

Mennyei Király,
 Egyházadat rendíthetetlenül tartsd,
 és neved imádóit
 őrizd meg békecségekben.

(Zsigmond Benedek fordítása)

*(Elhangzott 2007. szeptember 22-én Budapesten,
 az Orlay utcai Örmény Katolikus templomban)*

Meghívó **Fővárosi Örmény Klub**

November 15. csütörtök, 17 óra

Cím: Budapest,
 Semmelweis u. 1-3,
 Magyarok Háza, Bartók terem

Program: **„Örmény motívumok és virágkötészet”**

Közreműködnek:
Zsigmond Benedek
Puskás Eszter
Zakariás Enikő

*Az estet rendezi a Józsefvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat.
 Támogatja: a Fővárosi Örmény Önkormányzat és
 az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*

Hencz Péter

A lelkileg is összetört nemzetnek kiutat mutatott gróf Klebelsberg Kunó, a harmadik évezred minisztere

2. rész

A vezetők megtalálásában és kiválasztásában a középiskoláknak van meghatározó szerepük. A vezető- és posztgraduális képzés céljából hozza létre *Nyugat-Európában* a magyar kultúra „örszemeit”, a *Collegium hungaricumokat* Bécsben, Berlinben (1924), Rómában, Párizsban és Zürichben (1927), ahol ösztöndíjasaink tanultak, kutattak, szám szerint 1577-en, akik a háború előtti és utáni vezető értelmiségünk derékhadát képezték (így *Bay Zoltán, Benda Kálmán, Bibó István, Haynal Imre, id. Issekutz Béla, ifj. Jancsó Miklós, Keresztury Dezső, Kosáry Domokos, Ruzsnyák István, Sík Sándor, Straub F. Brúnó, Szent-Györgyi Albert* és még sokan mások).

A tudománypolitikus Klebelsberg dolgozott ki először hazánkban *tudománypolitikai koncepciót* és valósított meg *kultúrdiplomáciát*. A kutatások összehangolt fejlesztésére hozza létre az *Országos Természettudományi Tanácsot* (1934), az anyagi támogatás biztosítására az *Országos Természettudományi Alapot*, a *Széchenyi Tudományos Társaság* (1927) megalapításával az üzleti világ befolyásos embereit hozta kapcsolatba a tudósokkal, a kutatások támogatására. Az Akadémia politikától való függetlenségét és támogatását törvénnyel biztosította.

Megsokszorozta a kutatói állások számát: 1913-ban 839 volt, a harmadára zsugorodott országban 1926-27-ben 1165. Kultúrdiplomáciájának köszönhetően jöttek létre a korábban nem létező francia, angol és amerikai tudományos kapcsolatok. Gyümölcsöző

együttműködést épített ki a *Rockefeller Alapítvánnyal*, jelentős segítséget szervezve az egyetemek felépítéséhez és felszereléséhez. (A Rockefeller Alapítvány elnökévé *Szent-Györgyi Albert* tette meg, akinek életében Klebelsberg meghatározó szerepet játszott, és aki egész életében hálával és csodálattal emlegette „*Gazdáját*”.) Klebelsberg óta beszélhetünk tudatos és tervszerű kutatáspolitikáról: „*Azok a nemzetek, amelyeknél nem folyik eredeti kutatás, amelyek főiskolái is csak arra szorítkoznak, hogy az idegen népek által felkutatott igazságokat tovább terjesszék, nagy nemzetnek nem nevezhetők. Egy nemzet naggyá csak akkor lehet, ha kebelében önálló kutatás folyik*” – írja.

Az egyetemépítő Klebelsberg amerikai gyorsasággal építtetett fel három egyetemet: a *Pozsonyból* menekült *pécsit*, a *Kolozsvárról* menekült *szegedit* és

a debrecenit, 21 klinikát, továbbá három főiskolát: a testnevelésit Budapesten, a szegedit és a soproni erdészetit, valamint a Tihanyi Biológiai Intézetet. Ekképpen érvelt az egyetemek felépítése mellett a parlamentben: „*Nekem kis auditóriumokra van szükségem az orvoscépzésnél, hogy az orvostanár minden egyes leendő orvossal személy szerint foglalkozhassék, ahol annak a leendő orvosnak módjában van a legsürgetőbb műtéteket elvégeznie, hogy a szükséges manuális ügyességgel mehessen ki az életbe. Itt nem tréfáról, nem teóriáról, nem garasról van szó, hanem emberéletről. Magyar emberek életét rosszul képzett orvosok kezébe ki nem szolgáltatathatjuk... Vagy talán azt akarják egyesek, hogy haljanak meg a szülőanyák és pusztuljanak el a magzatok, mert az orvosok és bábák nincsenek kellően kiképezve?*”

Az egyetemek felépítését mindenütt a gyermekklinikákkal kezdte: „*Nincs sürgetőbb, mint az itteni szülészeti és gyermekklinikákat kiépíteni, amelyek a gyermekhalandóság és gyermekbetegségek ellen veszik fel a harcot... hiszen Magyarországon egyenesen megdöbbentők a csecsemőhalálozásra vonatkozó statisztikai adatok.*”

Az általa megépített klinikák Európa élvonalába tartoztak. Az egyetemek legfőbb kritériumának a kutatást tartja: „*A modern egyetemi tanulás nem áll már az előadás pusztá meghallgatásából, hanem az ifjúnak bele kell tanulnia a tudományos kutatás módszereibe. Az olyan intézet, mely ezt nem nyújtja, lehet szakiskola, de semmi esetre sem igazi egyetem*” – mondja a pécsi

egyetem megnyitóján 1923. október 14-én.

Az iskolaépítő és iskolareformer

A tudományok fejlesztése mellett kultúrpolitikájának másik pillére a tudományok terjesztése, a népoktatás és népművelés: „*Nem népiskola vagy egyetem, hanem népiskola és egyetem*” – mondja Szegeden az egyetem alapkövének letételekor 1926. október 5-én.

Kultuszminisztersége idején és irányítása alatt zajlott le a magyar közoktatás egyik legnagyobb és leg-sikeresebb reformja az óvodától az egyetemig, a tanügyi reformtól az iskolorvosi rendszer kiépítéséig, melyek hatása még ma is érezhető. Klebelsberg óriási népiskola-építési programot indított el az Alföldön, kevesebb mint három év alatt 5784 tantermet és 2278 tanítói lakást, összesen 8062 új iskolai objektumot építtetett! (Összehasonlításképpen: Magyarországon előtte összesen 6374 népiskola épült.) Az iskolák megépítésére törvénnyel kötelezte a birtokosokat. Az iskolák modern tégláépületek voltak vörösfenyő padlózattal, hatalmas ablakokkal, palatetővel, háromszobás tanítói lakással az Alföldön mind az ideig ismeretlen, téglából épült disznóállal. Az iskolákban kápolna vagy oltárfülke is volt. Ezenkívül 1555 népkönyvtár, 1500 iskolakönyvtár és 500 óvoda épült. Klebelsberg szeme előtt Dánia példája lebegett, amely évtizedek alatt a kiscgazdák eldorádója lett.

Az iskolaépítéssel párhuzamosan új, modern, az európai reformpedagógiai tö-

rekvések minden pozitívumát érvényesítő tantervet vezet be, mert iskolarendszerünknek alkalmasnak kell lennie az európai műveltségű polgári értelmiségi középosztály felnevelésére és kiképzésére (Mészáros István). Az 1924. évi XI. törvény biztosítja, hogy „*a tanulót vallásos alapon erkölcsös polgárrá nevelje, hazafias szellemenben, általános műveltséghez juttassa*”. A vallásos nevelésbe az összes történelmi vallás, felekezet beletartozott. Az új tanterv különös gondot fordít a nyelvtanulásra, egészségügyi ismeretek szerzésére, testnevelésre. A tankötelezettség – türelmi időszak után – 16 éves korra emel-

kedik. Ekkor jönnek létre az első kisebbségi tannyelvű népiskolák, felső mezőgazdasági iskolák, korszerűsítik az iparos és kereskedőtanonc-iskolákat. Öt évre emelkedik a polgári iskolai tanárképzés, négy évre az óvónőképzés. Ekkor indulnak be a középiskolai tanulmányi versenyek, szülői értekezletek, pályaválasztási tanácsadó irodák, parasztfőiskolák stb., ekkor rendezik az első könyvhetet, március 15-e nemzeti ünnep lesz.

(Folytatjuk)

(Megjelent a Magyar Nemzet 1999. augusztus 13-i számában, 8. old.)

Az Örmény Genocídiumról

Az örmények a világ egyik legszétszóródottabb népe. Bár *Örményországban* a *Genocídium Emléknapot* mindenhol megünneplik, mégis ez a diaszpóra volt az, amely a külvilág felé fellépett, hogy a népirtás tényét elismertesse. A tömeggyilkosságok ténye a modern örmény történelem legfontosabb része, és emlékezetben tartása kovácsolja össze a diaszpórát.

(Kérdés és Felelet: *Örmény, 'genocídium'*, BBC NEWS, 2007. 10. 11.)

A törökök azt állítják: mindkét nemzetnek – örménynek és töröknek is – voltak veszteségei a háborúskodás alatt. Az örmények tartják magukat ahhoz az állásponthoz, hogy előre eltervezett és részletesen kivitelezett népirtás történt az *Ottomán Török* állam részéről, és a genocídium hivatalos elismeréséről kampányol szerte a világban.

(Házgyűlés elfogadja az *Örmény genocídiumot*, CNN, 2007. 10. 11)

Amerikai halasztás

Washington. A tervezet négy fő támogatója kérésére későbbre vagy 2008-ra halasztotta a washingtoni kongresszus a törökök által 1915-ben elkövetett vérengzéseket *népirtásnak* nyilvánító döntést. Eközben Törökország a szeparatista *Kurd Munkapárt* 153 tagjának kiadását követelte az Ankarában tárgyaló iraki kormányküldöttségtől. (MN)

(Magyar Nemzet 2007. 10. 27.)

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

6. rész

Az örmény reneszánsz

Örményország az európai középkor első felében a perzsa *Szászánida*, majd az *Arab Birodalom* tartománya volt. Ez az időszak azonban nem jelentette az örménység számára a kulturális élet sötét foltját. Éppen a perzsa megszállással esett egyidőbe az önálló örmény ábécé megteremtése, amely az örmény keresztény hagyományok őrzését jelentette minden külső megszállással szemben.

Az önálló Örményország felé

Az irodalomban két fontos irány érvényesült: az egyik az *egyházi irodalom*. Azon belül különösen fontos szerepet töltenek be az örmény egyházi himnuszok, a sarakánok. Ezek az énekek kezdetben hasonlóságot mutatnak szír megfelelőikkel, majd a bizánci himnuszoktól vívmányait örményre is átültetik és továbbfejlesztik. Így születik meg a világ egyik leggazdagabb zenei-költészeti öröksége.

A másik irány a *krónikairódalom*. A történetírók egymás műveit folytatják, mások pedig Ádám-Évától kezdik, a szó szoros értelmében. Ezek a történeti művek fontos forrásul szolgálnak nem csak az örmény, hanem a környező népek történetének megismeréséhez is.

Az építészet szintén nagy fejlődésnek indult: a Bizáncból átvett egyhajós bazi-

likákat felváltották a háromhajós, majd a kereszthajós bazilikák. Már a hetedik századtól találunk monumentális, kupolás szerkezetű templomokat. Végül megjelennek a kör alaprajzú templomok a hetedik században.

A bagratida-Örményország

Az Arab Birodalom gyengülése következtében Örményország politikailag is erősödni kezdett. A fejedelmi családok egyike, a *Bagratidák* a maguk hatalma alatt egyesítették az ország egész területét. 885-ben *I. Asot Bagratuni* kiáltotta az örmény királyságot, amelyet elismertek a környező nagyhatalmak.

A bagratida korszak 885-1071 között tartott. Ez a kor az örmény reneszánsz első periódusa. Örményország nemcsak politikai értelemben született újjá, hanem művelődésében is új irányok jelentek meg.

Nareki Szent Gergely az első örmény misztikus költő. A neki tulajdonított egyházi énekeket nem számítva egyetlen nagy művet írt: a *Siraloménekek könyvét*, amely a középkori örmény költészet egyedülálló remeke.

A bagratida királyok székhelye *Ani* volt, amelyet az ezeregy templom városának is neveznek. Számos gazdag ember a saját nevének megőrkítése érdekében

templomot épített, ezek a templomok egymáshoz hasonló alaprajzúak. Ekkor jelent meg a kívülről kör, belülről karéjos alaprajzú templom. Érdekes, hogy Magyarországon a korai Árpád-korból találunk templomokat, amelyek ugyanezzel az alaprajzzal rendelkeznek, illetve szentélyük ilyen alaprajzú templom volt, amelyet később templomhajóval egészítettek ki. Ez a párhuzam arra utal, amit írásos forrásokból, oklevelekből és helységnevekből is tudunk, hogy az Árpád-kori Magyarországon már éltek örmények.

A szeldzsuk támadás

A XI. század derekán a *Közel-Keleten* eladdig ismeretlen hódító je-

lent meg: a *szeldzsukok*. Az utóbbi nép *Belső-Ázsiából* érkezett és a török nyelvcsalád oguz ágához tartozó nyelvet beszélt. Az Örményországtól keletre található *Bizánci Birodalom*, a védekezésre hivatkozva 1045-ben annektálta Örményország nyugati tartományait, így Anit is. Végül 1071-ben a szeldzsukok vereséget mértek a bizánci erőkre, amely az örményekre nézve végzetesnek bizonyult. A szeldzsukok így szabadon mozoghattak Örményország területén, és minden maradék területet meghódítottak. A Szeldzsuk Birodalom végül szultánságokra bomlott, és a területen további hódítók jelentek meg.

(Folytatjuk)

Megdöböntő

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület az áprilisi *Örmény Kultúra Hete* keretében mutatta be az örmény népirtásról megjelentetett *Nikolaj Hovhanniszján: Az Örmény Genocídium* című könyvét. Az Egyesület a könyvkiadás támogatása céljából utófinanszírozásként pályázatot nyújtott be a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány*hoz, mellékelve a megjelent könyvet, a könyvbemutatóról szóló cikkeket, melyek méltatták a Magyarországon első ízben megjelent e témájú könyvet.

A Kuratórium a pályázatot nem támogatta. Érdeklődésünkre tájékoztattak, hogy a pályázatot elbíráló bizottság 4-es kóddal értékelte a könyvpályázatot, amelynek a kódtáblázat szerinti meghatározása: „*Nem fejleszti a kisebbségi identitástudatot (ha a programnak nincs kisebbségi tartalma)*”.

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány örmény kurátora: *Szárkiszján Ádám*, a jelenlegi *Országos Örmény Önkormányzat* elnöke. No comment!

„Egyáltalán az ember magában hordja az Istent és gyakorta akar emberfeletti lenni...” (1814.)

Széchenyi István

Dr. Issekutz Sarolta

Az Örmény Nemzeti Könyvtár alapításának 175. évfordulója

Nemzetközi tudományos konferencia – Jereván,
2007. október 25-26.

Két napon át tartott az a tudományos konferencia az örményországi könyvtárak fejlődéséről és a nemzeti könyvtárak feladatairól, melyen *Dávid Szárkszján* igazgató meghívására részt vett az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* küldöttsége is, dr. Issekutz Sarolta és *Kátainé Szilvay Ingrid* részvételével. Szilvay Ingrid a konferencia nyitó napján, október 24-én nagyszerű hangversenyt tartott az *Örmény Nemzeti Könyvtár* hangverseny termében *Örmény miniatűrök zongorára* címmel.

*Dr. Issekutz Sarolta előad a konferencián,
oroszra fordítja Szilvay Ingrid, balszálon
Anahit Simonjan*

A zsúfolásig megtelt terem hallgatósága sugárzó szeretetével és véget nem érő tapssal, sok virággal honorálta a művésznő ragyogó, orosz nyelven tartott előadását és zongorajátékát, mellyel az *Örmény Kultúra Hete* áprilisi rendezvénysorozatra megjelent CD lemezét mutatta be a közönségnek. A hangversenyen megjelent *Mirzoján* és *Babaján* két ma élő

örmény zeneszerző is, akik köszönettel és nagy elismeréssel köszönték meg a művésznőnek műveik örmény lélekkel átértelmezését. A bemutatóról az *Örmény időnk* jereváni napilap október 26-i száma is megemlékezett.

A könyvtáros szakma tanácskozását Dávid Szárkszján igazgató nyitotta meg. Az előadások témái: örményországi nemzeti könyvtárak helyzete; az állam által finanszírozott könyvtári programok; az Örmény Nemzeti Könyvtárnak, mint a kulturális örökség őrzőjének felelőssége és feladata; a gyermekkönyvtárak felelős-

Szilvay Ingrid hangversenye

Szilvay Ingrid Mirzóján (balról) és Babaján (jobbról) zeneszerzőkkel

sege az iskoláskorúak olvasásának szervezése terén; a nemzeti könyvtár szerepe a zenei kultúra megőrzése és fejlesztése. Az elhangzottak rávilágítottak az Örmény Nemzeti Könyvtár sokrétű feladatára és felelősségére, a könyvtári törvény mielőbbi megalkotásának szükségességére, a könyvtárszakma nehéz anyagi helyzetére, a könyvtárosok megbecsülésének fontosságára.

A hazai előadókon kívül az *Oroszországi Állami Könyvtár* képviselője a könyvtár külső kapcsolatairól, az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* elnöke az erdélyi örmény diaszpóra könyvtáráról és új kiadványairól tartott vetítettképes előadást, melyen bemutatta legújabb szerzeményét is, az aradi vértanúk emlékünnepe keretében megismert *Kiss Ernő* rokonságtól (Szerbia) kapott 1770-es évekből származó erdélyi örmény nyelven írott dokumentumokat. *Zsigmond Benedek* armenológus a magyar-

országi és erdélyi örmény könyvtárakról, *Dzsija Ajvazján* kaliforniai előadó az amerikai egyetemek armenológiai tanszékeinél található armenológiai gyűjteményekről, a grúziai előadó a gyermekkönyvtárak fontos szerepéről és felelősségéről beszélt.

Az EÖGYKE elnöke előadása után hivatalosan átadta újabb könyvtáradományát az Örmény Nemzeti Könyvtár javára, amellyel az erdélyi örmény diaszpóra „alkönyvtár” állománya több, mint 50 könyv és kiadványra bővült.

Az előadások után a *Matenadaran* kódex és könyvkiállítását, a *Franciaországból* hazatért, a *Louvre*-ban kiállított örmény nemzeti kincsek kiállítását, a *Genocídium Múzeum* anyagát, az Örmény betűk múzeumát, valamint *Ecsmiadzin* egyházi központot

Dávid Szárkszján az Örmény Nemzeti Könyvtár igazgatója átadja ajándékait dr. Issekutz Saroltának

és műtárgyait tekinthettük meg nagyszerű szervezéssel. A konferencia mindkét napját közös vacsora zárta, felvonultatva az örmény konyha remekeit. A három napos együttlét összekovácsolta a résztvevőket, barátságok alakultak, amelynek számunkra

is gyümölcöző folytatása lesz az örmény kultúra megőrzése és terjesztése terén.

Öröm volt megélni azt a megbecsülést és szeretetet, amellyel elhalmoztak bennünket, mint az egyik legősibb örmény diaszpóra képviselőit, elismerve közösségünk tevékenységét és erőfeszítéseit, önzetlen segítségét az őshaza, a közös gyökerek és kultúra megmentésére.

A küldöttség átadta könyvtáradományát az *Örmény Tudományos Akadémia* és a *Matenadaran* kézirat gyűjtemény könyvtára számára, a 2005-ben létrejött együttműködés folytatásaként.

Zsigmond Benedek előadás közben

Az első örmény nyomtatott könyv – Velence 1512 (kerámia)

Feltárt pogány szentély az ecsmiadzini székesegyház főoltára alatt

A hangverseny közönsége

Világosító Szent Gergely által vésett kőkeresztek az oltár alatt feltárt részen

Bálintné Kovács Júlia

Magyarörmény morzsák a Mezőségről

2. rész

Az *Apahida-Aranyosgyéres* vasútvonal megépítésének körülményeiről is őriz a szájhagyomány történeteket, itt csak azokról szólok, amelyek a **Zabulik**okhoz köthetők.

Ebben az időben ugyanis a városvezetés teljes egészében a vidék földbirtokosai, a többszáz hold birtokkal és óriási állatállománnyal rendelkező örmény Zabulik család kezében volt, **László** ült a polgármesteri székben, **Sándor** pedig városkapitány volt.

A régi kolozsi öregek emlékezete szerint állítólag két tervet is készítettek a vasút nyomvonalára vonatkozóan, az egyik Kolozs érintésével haladt volna tovább, de az majdnem negyedrésszel növelte volna a költségeket. A város – a Zabulikok győzködésére – vállalta volna e plusz-költség felét. Kocsmájukban, vendégfogadójukban is győzködték a mérnököket, tervezőket, földmérőket, a „döntéshozókat”, de a kolozskarai földbirtokosnak nagyobb befolyása volt, így az ő földjein épült fel a vasút, ő kapta a sovány, agyagos földekért az óriási kártérítést az államtól. A vasutat 1870-ben adták át.

A Zabulikok nem nyugodtak bele egykönnyen a kudarcba, hogy nem nyerhettek eleget a vasútépítésen, ráadásul a főkapitánynak – a szájhagyomány szerint – 100 hold földjét kellett eladnia hogy kártérítést fizessen a Magyar Államvasutaknak, mert „*Bövény*” nevű kéttonnás bivalybikája

vetélytársnak nézte a pöfögő fekete mozdonyt, amelyik a legelő szélén közeledett. Nekiment, feloklelte, a vonat kisiklott, és nem elég, hogy a messzeföldön híres állat elpusztult, hanem hosszú pereskedés után az állat gazdájának kártalanítania kellett a vasutat. A „*Bövény*” esete bejárta a korabeli sajtót, igazi „hírértéke” volt a történetnek.

Az 1880-as évek végén gondolt arra a Zabulik „klán”, hogy hasznosítani kellene a beomlott sóbánya helyén feltörő sós vizet, hiszen jelentős pénzforrásnak ígérték. Ők építették ki a fürdőt, de **Zabulik Sándor** nem sokáig élvezhette az új létesítményt, 1892-ben meghalt.

A *Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban* több példányban is megtalálható a következő kiadvány: *A közigazgatási bíróságról szóló törvény* (1896. évi XXIV. t. cz.) jegyzetekkel és utalásokkal. *A végrehajtási rendeletről*. Bp. 1897. Szerzője Zabulik László Kolozsvár főügyésze. További kutatás deríthetne fényt arra, hogy azonos-e a szerző Kolozs valamikori polgármesterével.

A kolozsi katolikus temetőben egyetlen kriptá található. Valamikor – úgy 100 évvel ezelőtt – kiemelkedően szép lehetett. Míves kovácsoltvas kerítéssel vették körül a kriptá előtti virágoskertet is. A kertkapu sajnos már nincs a helyén, a kriptá bejáratát is befalazták, és csak miután utat vágtunk magunknak a régi virágoskertben

lévő sírhantokat felverő bozótban, azután olvashattuk le a sűrűke márványtáblára aranybetűkkel írott sorokat:

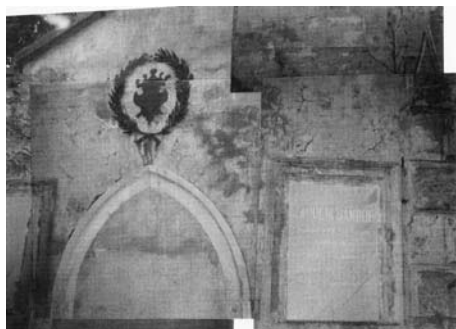
Zabulik Sándor

Kolozs rend. tan. város

Főkapitánya

Született 1840 aug. 14

Meghalt 1892 aug. 23

Zabulik Sándor sírkertje

Érdekességként megemlítem, hogy Zabulik Sándor gazdatisztje *Palló Imre* híres operaénekesnek volt édes unokatestvére. *Nagygalambfalváról* került *Kolozsra*, feleségül vette a Zabulik leányt, és az 1920-as, 30-as években már *Palló*-tanyaként tartották számon a helybeliek a „Györberke” határában lévő birtokot, a béreslakásokkal, istállókkal együtt, amelyek 1000-1500 ló és szarvasmarha elszállásolására voltak alkalmasak.

Pallóék a Nagy Utcában lévő tekintélyes udvarházukban laktak. Mindebből ma már semmi sincsen meg.

Megvan viszont a néhai *Dániel* – illetve *Kutsek* –ház, és a mellette lévő valamikori kocsmá, csárda, amelynek valamikor akkora borospincéje volt, hogy egy szekér megfordulhatott benne.

A háztulajdonos *Dániel* (*Daniel*) családi háza és a „csárda” közé – amelynek akkori tulajdonosát még nem derítettem ki – üzletet épített.

Jól ment a bolt, szépen haladtak, gyermekeik születtek, de a családfő – az üzlettulajdonos – korán elhalt. Özvegyét pedig a kor szokásának megfelelően a boltban addig is alkalmazásban lévő segéd, a szintén örménymagyar, sőt, lehet, hogy rokon *Kutsek István* vette feleségül. Szépen felnevelték az árvákat, akiket aztán a községben *Kutsek lányok*ként tartottak számon.

(Folytatjuk)

(Elhangzott a 2007. szeptember 20-i Fővárosi Örmény Klub rendezvényén)

Dániel-Kutsek ház és üzlet — a „csárda” amit Dániel és Imre a bolt mellett építettek

A Dániel-Kutsek ház és üzlet

Frigyesy Ágnes

„A magyar vér nagy értéke Európának” Ünnepi műsor a Fővárosi Örmény Klubban

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 51. évfordulójára emlékeztek a *Fővárosi Örmény Klub* résztvevői 2007. október 18-án *Budapesten*, a *Magyarok Házában*. Az *Elég volt!* címet viselő ünnepi műsorban *Várady Mária* színművész és *Mártonffy Miklós* zeneszerző elevenítették fel a forradalmi eseményeket verssel, dallal, nemes gondolatokkal. A *XII. Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat* által szervezett, a *Fővárosi Örmény Önkormányzat* által támogatott esten *Dr. Kelemenné Csíkszentgyörgyi Ficzus Margit* XII. ker. elnök köszöntőjében a következőket mondta:

Várady Mária és
Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

– Az 1956-os forradalomra és szabadságharcra gondolva emlékezünk a hősökre, az elesettekre, a pesti utcákon és másutt kiömlött magyar vérrre. *Albert Camus* francia író a következőket írta: „...az ember csak saját vérével gavallérkodhat. A magyar vér olyan nagy értéke Európának és a szabadságnak, hogy óvnunk kell minden cseppjét.”

Dr. Kelemenné utalt a tavalyi véres eseményekre. Mint mondta, ebből is elég volt! Majd rámutatott: – Két héttel ezelőtt az 1848-as forradalomról és szabadságharcról emlékeztek meg az *Aradi Vértanúk* emléknapján. Külön méltatták a

két magyarörmény vértanú: *Kiss Ernő* és *Lázár Vilmos* érdemeit a magyar nemzet szabadságáért vívott harcban.

A kulturális műsor a magyar kultúra gyöngyszemeiből állt össze, majd az est második részében *Avetik Iszahakjan* örmény költő műveit szólaltatta meg *Várady Mária*.

Márai Sándor: Mennyből az angyal című versével azonnal emelkedett hangulatba kerültek a résztvevők. Ezt követően *Pongrátz Gergely*, a *Corvin-köz* legendás híru parancsnokának emlékét idézték meg a művészek.

Előtte azonban *Csíkszentgyörgyi Ficzus Margit Pongrátz Gergely*, vagy ahogyan a

Mártonffy Miklós zeneszerző

Corvin-közi harcosok hívták: Bajusz hősi-es alakjáról szólt. Mint mondta: – A forradalmárok Bajusz vezetésével 10 napig tartották magukat a sokszoros túlerőben lévő szovjet katonákkal szemben. A szovjet támadók háromszor kértek tűzszünetet és tárgyalásokat javasoltak, mindhiába. Pongrátz Gergelyék helytállásán is múlt, hogy 1956 forradalma az európai szabadságharcok legszembetűnőbb lapjaira került.

Mint ismeretes Pongrátz Gergely nemcsak harcolt a szabadságért, de élete második szakaszában 56-os múzeumot alapított, és kápolnát építtetett *Kiskunmajsán*, valamint történelmi ifjúsági tábort szervezett a határon túli magyar fiatalok számára. Személye jelképes alakja a magyar forradalomnak. Élete végéig megalkuvás nélkül vallotta: 1956 szellemisége nem eladó, 1956 a magyar nemzeté, a magyar népé!

Az est második felében megidézték az ötven évvel ezelőtt, 1957. október 17-én *Jerevánban* elhunyt *Avetik Iszahakjan* örmény költő, író és tudós alakját. Műveit több nyelvre lefordították, verseit dalszöveggé is feldolgozták. Arcképe az örmény 10 000 dramos papírpénzen szerepel. Magyarországon az *Európa Kiadó* 1975-ben jelentette meg verseit.

A magyar Himnusszal kezdődött az ünnepi műsor

Hosszú életét Csíkszentgyörgyi Ficzus Margit ismertette. Jómódú kereskedő család fiaként látta meg a napvilágot 1875-ben *Gümriben*. A *lipcsei*, majd a *genfi* egyetem hallgatója. 1895-ben hazatért és csatlakozott az *Örmény Forradalmi Szövetséghez*. 1896-ban letartóztatták, egy évet töltött a jereváni börtönben. Szabadulása után kiadta első kötetét „*Dalok és sebek*” címmel.

Később ismét letartóztatták és száműzték, majd a zürichi egyetem hallgatója lett.

Dr. Issekutz Sarolta záróbeszéde.
Balról Várady Mária,
jobbról Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit

1902-ben hazatért és *Tbilisziben* telepedett le. Itt írta meg „*Haidukok dala*”-t, az első alkotást, mely az örmény költészetben belül az örmény szabadságharcról szól. 1908-ban ismét letartóztatták, 1911-ben emigrált Európába. 1926-ban visszatért a *Szovjet Örményországba*. 1943-tól az *Örmény Tudományos Akadémia* tagja, majd 1946-tól haláláig az *Örmény Írószövetség* elnöke.

Várady Mária és Mártonffy Miklós közös művészi produkciója – a vers és a dal, oldva egyik a másikat – méltó emléket állított az 1956-os forradalom és szabadságharc mártírjai emléke előtt.

Verseny, kiállítás, emlékezés

A XV. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat a hagyományoknak megfelelően október 6-át megelőzően tartotta meg megemlékezését Kiss Ernő, az örmény származású altábornagy, aradi vértanú tiszteletére, valamint október 4-én került sor az erdélyi örmény városokat bemutató kiállítás megnyitójára és a *Ki tud többet az 1948/49-es szabadságharcról, az örmény résztvevőkről és az aradi vértanúkról* című vetélkedőre.

Utóbbiakat szintén a hagyományoknak megfelelően a *Hartyán* NOK-ban rendezte meg a helyi *Örmény Kisebbségi Önkormányzat* elnöke, *Áts József* és elnök-helyettese, *Nuridsány Zoltánné* az iskola két kiemelkedő pedagógusának, *Gulyás Gabriella* szabadidő-felelős és *Prepokné Sinkó Anikó* rajztanárnő közreműködésével.

– Gulyás Gabriella évek óta koordinálja a rendezvényeket, s tevékeny résztvevője azoknak, míg a rajztanárnő idén első alkalommal vett részt a kiállítás megrendezésében. Mindkettőjüknek köszönjük a munkáját – mondta Nuridsány Zoltánné. Szintén köszönet illeti *Csörgő Mária* elnök-igazgató asszonyt és *Szűcs Tamás* igazgató urat is, akik bokros teendőik mellett is felvállalják, támogatják tevékenységükkel és személyes részvételükkel ünnepségünket. Minden alkalommal megtisztelik a koszorúzási ünnepségünket Kiss Ernő emléktáblájánál, ahol az iskola diákjai adnak elő műsort, s igazgatójukkal együtt helyezik el a megemlékezés virágait. Idén az emléktáblánál Kocsis Ibolya magyar szakos tanárnő felkészítésében *Oraveczi Barbara* és *Nagy Krisztián* szerepeltek szép sikerrel.

S hogy hogyan szerepeltek a diákok a történelmi versenyen? Szintén szép sikerrel. A nem túl könnyű 13 feladványból kilencre tudtak helyesen válaszolni, s így

első helyezést értek el: *Török Tamara* és *Sándor Richárd*. Mindketten nyolcadik osztályos tanulók. II. helyezett lett: *Szederi Richárd*, *Németh Vivien*, *Pergő Dávid*, *Gáspár Kristóf* 8. osztályosok. III. helyezett lett: *Borzák Barbara* és *Németh Daniél* 8. osztályos tanulók, IV. helyezett lett: *Tiglmann Péter* és *Nagy Tamás*, szintén nyolcadik osztályos tanulók.

– Szeretnék még valakinek köszönetet mondani: *Rókané Szuda Erzsébet* történelem szakos tanárnőnek, aki egyrészt személyesen is részt vett a vetélkedőn, másrészt, az ő tanítványai értek el ilyen szép sikereket – mondta Nuridsány Zoltánné, majd hozzátette: igyekeznek minden alkalommal történelmi ismereteiket gyarapítva könyvvel és oklevéllel megajándékozni a résztvevő diákokat.

– Így az első helyezettek *Kedves Gyula* hadtörténész, a Hadtörténeti Múzeum igazgatójának az 1948/49-es szabadságharc huszárjairól szóló, szépen illusztrációkkal ellátott, könyvritkaságnak számító könyvet kapták, míg a további helyezettek is hasonló témájú, s az ismereteket gyarapító könyvajándékokban részesültek, illetve minden résztvevő örmény miniatúrákkal díszített oklevelet is átvehetett.

Szabó Judit

(Megjelent a XV. kerületi Önkormányzat honlapján 2007. október 18-án)

Szomorújelentés

Ismét gyász hírrrel jelentkezem: **Forgách Sándorné**, született **rétháti Kövér Ilona** (Bp. XIII. Tahi u. 18.) 2007. október 10-én 13, 15 órakor hosszú, embert próbáló szenvedés után elhunyt. Ilona asszony több nemzeti társaságnak, így a **Horthy Miklós Társaságnak** alapító, aktív tagja volt, bár az utóbbi időben betegségei miatt a rendezvényekről távol maradt.

Ilona asszony tulajdona volt az a zászló, melyet családja 1940-ben, Erdély sajnós ideiglenes visszacsatolásakor vásárolt, s mely gyapjú alapanyagú zászlón a tölgy- és cserfaággal övezett koronás magyar címer volt látható. E zászló, nemzetiszín színekkel díszített rúdra feltűzve a 2003. decemberében kapott, a Társaság zászlajaként felszentelt, ma is használt zászló avatásáig a Horthy Miklós Társaságot mondhatni híressé tette. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy egyik erdélyi utamon **Kolozsvárott**, a **Farkas** utcai református templomban fedeztem fel ezen zászló párját, mely a templomi szolgálattevő elmondása szerint a csodával határos módon vészelte át a háború viharát, s az azt követő magyarelles időköt.

Isten adjon örök békességet, itt a földön békét soha nem lelő lelkének!

Dobai Miklós

(Horthy Miklós Társaság tiszteletbeli elnöke)

Forgách Sándorné született rétháti Kövér Ilona a **Trianon Társaság**, a **Szent Korona Társaság**, a **Horthy Miklós Társaság**, valamint számos más nemzeti érzelmű társaság, továbbá a **KDNP** tagja volt.

Felejthetetlen halottunk hamvasztás utáni búcsúztatása gyászmise keretén belül 2007. október 29-én, hétfőn, 17 óra 30 perckor megtörtént a **Babér** utcai **Szent Mihály** templomban (1131 Budapest, XIII. Babér u. 17/b.).

Temetésére később, szűk körben kerül sor.

Ilona hosszú évekig önzetlenül segítette az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület** és a **XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat** működését.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

„Minden magasztos, nagy és nemes a természetben rejlik. Aki egészen egyszerűen, anélkül, hogy hamis benyomásokkal tévesztené meg magát, az ő törvényei szerint cselekszik – minden dolgot, akármilyen fajtájú legyen is az, eléggé jól fog csinálni. Ehhez azonban visszavonhatatlanul hozzátartozik az elmélyülés, a kitartás és a hűmaradás talentuma.” (1814.)

gróf Széchenyi István

Vincze Zoltán

Roska Márton, a kolozsvári régészeti iskola megalapítója

1. rész

1872-ben Kolozsvárott megnyílt Magyarország második egyeteme. A történelmi jelentőségű határozat meghozatalát döntően befolyásolta az a tény, hogy 1859 óta a városban székelt az ország rész múzeumi-akadémiai társasága, az *Erdélyi Múzeum-Egyesület*, amely gyűjteményeivel biztosította a tudományos-nevelő munka megfelelő színvonalát. A tanszékek nyilvános egyetemi tanárai egyben az egyesületi tárak igazgatói tisztét is betöltötték. Az 1899-ben – az országban szintén másodikként – szervezett, *Pósta Béla* vezette régészeti tanszék, valamint a hozzákapcsolt érem- és régiségtár kolozsvári régészeti iskola néven vonult be a tudománytörténetbe.

Neveltjei, munkatársai, későbbi vezetői sorában *Roska Márton*t kiemelkedő hely illeti meg. Akadályokkal, kényszerű kitérőkkel teletűzdelt életútját ő maga a tudomány oltárának szent tűzénél bemutatott áldozatnak, „*a becsületes, meggyőződéses munka áldozata*”-nak tekintette.

Az indulás

1880. június 15-én született a *Szolnok-Doboka* megyei (ma *Kolozs* megye, Románia) *Magyarköblösön*.¹ Örmény származásúnak tartotta magát, de a magyart vallotta anyanyelvének – ez a kulturális kettősség jellemezte egyébként az erdélyi örménység nagy többségét. Az esetleges – bár az írott forrásokból egyértelműen hiányzó – identitás zavart feloldotta az élete derekán fájdalmasan megélt kisebbségi sors. Ugyanakkor emberközelből ismerte meg a környék szórványosodó magyarságával szemben többségi helyzetbe kerülő román népelem nyelvét, szokásait, kultúráját. A vegyes lakosságú faluban szerzett

gyermekkori élményei mély nyomokat hagytak egyéniségén.

A *Világosító Szent Gergelyről* elnevezett szamosújvári örmény fiú árvaházban nevelkedett, s középiskolai tanulmányait az egykori örmény metropolisz magyar állami főgimnáziumában végezte (1900). Az örmény hagyományait féltőn óvó, magyarságát öntudatosan valló kisváros szellemi élete minden bizonnyal nem maradt nyom nélkül az eszmélő gyermekember lelkében.

A művelődési igényeket tápláló értelmiség, polgárság a *Szongott Kristóf* szerkesztésében megjelenő *Armenia* című folyóirat körül tömörült. A közélet sajátos színfoltját képezte a német származású *Ornstein József*, aki egykor végigküzdötte a magyar szabadságharcot, hogy aztán választott új hazájában külföldön is ismert régészeti munkálkodással hívja fel magára a figyelmet. Nem kizárt, bár írásos nyomát nem ismerjük, hogy lebilincselő egyénisége befolyásolta a gyermekifjú Roska régészeti érdeklődésének kialakulását.

lását. Bizonyos, hogy a Pósta Bélával és tanítványi körével való találkozás életének elhatározó élményévé vált.

A régész hallgató (1900-1905)

A sikeres érettségi vizsgát követően, 1900 őszén Roska beiratkozott a *Ferenc József Tudományegyetem* Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Karára. Pósta épp egy évvel előbb indította el a régészeti szakkört.² A különleges érdeklődést mutató *Buday Árpád*ot már tanévkezdés napjától kinevezte az érem- és régiségtár szakdíjnokává, s rövidesen elérte első gyakornokká, majd tanársegéddé való előléptetését. Nyomában *Kovács István* rendre második, majd első gyakornoki beosztásba került. Ők voltak Pósta első munkatársai. Elsőéves kollegájuk, Roska Márton 1901. április 27-én benyújtotta kérvényét a megüresedett második gyakornoki állásra. Indoklásul – egyebek között – megemlítette: „*a magyar nyelv mellett tökéletesen beszélnek románul, meglehetősen jártas vagyok a német, latin nyelvben.*”³ Szeptember elsejei hatállyal megkapta a megpályázott állásra szóló kinevezését. 1903-ban az egyesületi beosztást az egyetemi *Érmészeti és Régészeti Intézet*nél betöltött napidíjas tudományos segédmunkási alkalmazással váltotta fel.

Valójában ugyanazt a munkát végezte, hiszen a két intézmény feladatai szerves egységet alkottak, anyagukat ugyanazok a személyek kezelték. Pósta a hivatalos személyzeti keretek leleményes felhasználásával legkiválóbb tanítványait igyekezett maga mellett tartani, egyúttal megélhe-

tési körülményeiken lendíteni. A legelső neveltjeiből álló hármast neve – *Buday-Kovács-Roska* – régész és muzeográfus körökben néhány éven belül országos ismertségre tett szert. Évtizedek múltán pedig a Pósta Béla-szellem leghitelesebb továbbvivőjének bizonyult.

Pósta nevelési rendszerében a *becsületes munka* volt a legelső követelmény. Munka pedig akadt bőségesen. A táruk anyagát az addigi ideiglenes raktárhelyiségből át kellett költöztetni az egyetem frissen átadott központi épületébe (1902). Leltározni, rendezni kellett a tárgyakat, hogy megindulhasson tudományos feldolgozásuk, illetve be lehessen mutatni őket a nagyközönségnek. Éjt nappallá tévő munka eredményeként 1903-ban megnyílhatott a hamarosan országos hírnevet szerző kiállítás.⁴ A megfeszített fizikai munkából, a tudományos igényű rendezésből bőven jutott Roska Mártonnak is. De a mindennapi, már-már rutinszerű munkán túlmutató, tudományos felkészültségét, önállóságát próbára tevő feladatokat is bízott rá mestere. Az intézetbe érkező bejelentések nyomán kiküldte a különféle munkálatok során előkerült leletek átvételére, leletmentő ásatások lefolytatására. Az 1902-ben *Piskin* végzett ásatás nem hozott eredményt, de *Ördögösfűzes*ről őskori és római emlékekkel tért haza. A következő évben *Nagyiklód*on neolitikus telepet és sírokat ásott, *Kisiklód*on XV-XVI. századbéli kályhacsempéket talált, *Balsán* (Szabolcs vármegye) kelta sírokat, *Dezméren*, *Petrosánban*, *Zalatnán* római *villa rusticát* tárt fel. 1904-ben *Ajtonban* újabb római nagybirtok-központ nyomait azonosította.⁵ Megbízható, lelkiismeretes

embernek, jószemű megfigyelőnek, jól képzett régésznek ígérkezett.

¹ *Korek József*: Roska Márton 1880-1961. *Archaeológiai Értesítő (AÉ)* 1962. 89. old.; Dr. Roska Márton 1880-1961. *Földtani Közlöny* 1961. 454. old.

² *Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum* levéltára, Kv. (KvTMlt) C1 2188/1-3.

³ Uo. C1 166; *A hivatali pályafutás adatainak forrásai*: A Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, Kv. (KmOL) A kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudomány-egyetem Tanácsának

Iktató könyve; Uo. A kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudomány-egyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi karának Iktató könyve.

⁴ *Banner János (szerk.): Pósta Béla születésének százados ünnepe* 1862. 62. old. Bp.1962.; Vincze Zoltán: Pósta Béla-iratok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának levéltárában. Erdélyi Múzeum (EM) 2002. 25-44. old.

⁵ KvTMlt. Beszerzési naplók I-V.

(Folytatjuk)

(Megjelent *Honismeret* XXXIII. 2005/5 számában)

Terézvárosi örmény búcsú

Terézvárosi búcsú örmény napján
Wertán Zsoltné elnöknasszony köszönti
a résztvevőket 2007. október 13-án

Esküvő

Merza Krisztina a Budavári Örmény
Kisebbségi Önkormányzat képviselője és
dr. Sasvári Róbert esküvője
2007. július 28-án

Archívumunk anyagából

(eredeti írásmóddal)

Armenia magyar-örmény havi szemle 1892 októberi számából

A budapesti örmény kath. egyház tervezett alakulásáról lapunkban megjelent közleményeket olvasva, egyik olvasónk alkalomszerűnek tartja, azon előkelő társadalmi állású férfiakat, kiket a magyar-örménység köréből kiemelkedni látunk az egész ország, de különösen a magyar főváros társadalmi és közéletében, a következőkben felsorolni: A gróf Karátsonyi család mellett (mely egyetlen főúri család a magyar örmények között) említendőek: Gajzágó Salamon számszéki elnök, Lukács Béla kereskedelmi miniszter, Lukács Antal főrendiházi tag, Molnár Antal az országgyűlés képviselőházának jegyzője, Dániel Pál, Dániel Ernő, Lukács László, Issekutz, Márkovits és Papp Géza országgyűlési képviselők, Novák Imre nyug. kir. tábl. bíró, Jakabffy István volt képviselő, Issekutz ezredes, Bogdánffy min. tanácsos, Gajzágó Manó és Czárán e.b. bírák, Jakabffy Ferencz építész, Török János főkapitány és többen nagy számmal a Gyertyánffy, Kábdebó, Pátrubány, Kossutány, Verzár, Kazacsai, Eránosz, Gorove, Farkas, Persián és más ismert nevű családokból, úgy hogy *a Budapesten lakó örmény családok összes tagjait lélekszám szerint mintegy ezerre tehetjük.* (Nemzet)

Armenia magyar-örmény havi szemle 1893 márciusi számából

Az újvidéki örmény kath. templom számára festendő *Világosító Szt-Gergely* oltárképre a következők adakoztak *Szamosújvártt*: A város majorsági pénztára, Placsintár Dávid, Duha Kristóf, ifj. Duha Kristóf id., özv. László Jánosné, László József, Tüzes Tódor, dr. Simon Gyula, László Lajos, Ázbej R. Jakab, Simay János, Páll testvérek, Novák Lajos, Esztegár Gergely, Szongott Vilibárd, Haragay Antal, Duha János, Turcsa Lukács, Gopcsa Joachim, Czetz Zachar, özv. Simay Salamonné, Dobos Joachim, dr. Gopcsa Jakab, Florián János, Bodor Lajos, Voith Gergely, Gajzágó Ferencz, Áján Lukács, Drágomán Tódor, Gebhardt Károly, Merza Joachim, Czetz Emánuel, Czetz Lukács, Alexa István, Zászlófi Gábor, Wrobleszky Szaniszló, Bodor Géza, özv. Szongott Emanuelné, Temesvári István id., Duha Bálint, Kosotán Tódor, Alexa Miklós, Pap Norszesz, Placsintár Kristóf, özv. Szappanyos Tódorné, Szappanyos Ágoston, Krischner Izsák, Csákány Ádeodát.

A magyar orvosok és természetvizsgálók a tavali Brassóban tartott XXVI. Vándorgyűlésének tagjai között ezek az örmények voltak: Duha Kristóf városi számvevő (Szamosújvár), dr. Mártonfi Lajos gimn. Tanár (Szamosújvár), Moldoványi Sándor gyógyszerész (Budapest), dr. Nuricsán József egyet. tanársegéd (Budapest), dr. Pattantyús Á. Márton orsz. Fegyintézeti orvos (Illava), dr. Zakariás Simon körorvos (Keresztes).

A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata (9. rész)

Kedves Szülők és Nagyszülők!

Arra kérünk Benneteket, hogy hónap-ról hónapra, amikor kezetekbe veszitek a „Gyökereket”, hívjátok fel gyermekeitek, unokáitok figyelmét erre a rovatra, s ha nem értik, magyarázzátok el nekik fontosságát.

Kedves Gyermekek!

Nektek igazán megéri elolvasni és megismerni a szép történeteket, amelyek hatalmas örmény királyokról, csodaszép királykisasszonyokról, véres háborúkról szólnak. És miért éri meg megismerni őket? Mert

minden történet végén találtok egy kérdést, amelyet ha megválaszoltok és elküldötök postán vagy email-en, év végén a legjobb, legszebb válaszokat kisorsoljuk közületek. A három nyertes csodálatos ajándékokban részesül. A cím tehát a következő: **Dr. Puskás Attila**, Str. Busuioacului 4/C/48, RO-540535 Tirgu Mures, Románia. E-mail cím: pattila001@yahoo.it

Várjuk leveleiteket!

Dr. Puskás Attila,
a Marosvásárhelyi

Örmény Kulturális Egyesület nevében

Csúf Dork

Az óriás *Csúf Dork* az örmény történelem másik legendás hőse. Már a hangjától is megijedtek a mezők állatai, ha a mezőn egyedül sétált. Őseinek otthonát, amely a *Fekete Tenger* partján, *Daikban* volt, még a hajók is félve kerültek, annyira féltek tőle.

Egy napon görög hajósok érkeztek kereskedni a vidékre, vagy, ahogy a legenda

mondja, hogy elrabolják a tosoi aranyat, amit itt őriztek. Csúf Dork megszólította a tengerészeket, de azok megijedtek és elszaladtak. Ekkor Csúf Dork hatalmas szikladarabokat tépett ki a hegyből és a görögök hajóira dobta őket. A hajók a légénységgel együtt elpusztultak.

Hol volt Dork hazája?

Örmény külügyminiszter Magyarországon

2007. október 30-án **Vartan Oskanian** örmény külügyminiszter *A kis államok diplomáciája* címmel tartott előadást a CEU Egyetemen. A rendezvényen megjelent **dr. Ashot Hovakimian** örmény nagykövet (Bécs) és **dr. Ashot Alexanján** tanácsos is. A nagy érdeklődés mellett megtartott előadás után kérdések záporoztak a külügyminiszter úrhoz, különösen az *azerbajdzsáni* és *karabaghi* konfliktusok témakörében.

Az előadás után az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* küldöttsége, **dr. Issekutz Sarolta** elnök vezetésével bemutatkozott a külügyminiszter úrnál és átadta könyvajándékait, megköszönve magyarországi látogatását. M

Nareki Szent Gergely imája

Uram, te újra meg újra hangsúlyozod, hogy minden lehetséges annak, aki hisz. Ha megvizsgáljuk, melyik a legnagyobb, a neked leginkább tetsző erény, azt látjuk, hogy a hit.

Igen, ennek ereje által készülünk fel arra, hogy belépjünk a Szentek Szentjébe. Hit nélkül, ó, dicsőség Ura, nem tettél volna értünk csodákat. Mielőtt csodát műveltél volna, azt akartad, hogy jóságoddal egyesítsük hitünket.

Valójában a hit nem nagyobb, mint egy alázatos kis mustármag, melynek azonban akkora ereje van, hogy hegyeket dönthet a tengerbe. Ez a hit a lélek szemével kétség nélkül felismeri a jövődő dolgokat, mindazt, ami még rejtve van. Egy sorban áll a reménnyel és a szeretettel. Mert amikor hiszek benned, szeretlek is, Uram, és ugyanakkor remélem tőled láthatatlan ajándékaidat.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja: a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339., telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Frigyesy Ágnes**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.